UDK:338.48:008(575.1)

”O‘ZBEKISTONDA BARQAROR TURIZM VA MADANIY ME'ROSNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Buranov Zafarjon Ergashboy o‘g‘li
Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti
1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda barqaror turizm va madaniy me’rosni rivojlantirish istiqbollari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilingan. Mualliflar mavjud ilmiy va amaliy tadqiqotlar asosida madaniy obidalarni saqlab qolgan holda turizmni rivojlantirish, mahalliy aholini jalb qilish, ekologik barqarorlikni ta'minlash kabi omillarni yoritadilar.

Kalit so‘zlar: barqaror turizm, madaniy me`ros, ekologiya, mahalliy hamjamiyat, tarixiy obidalar.

Аннотация. В статье рассматриваются перспективы устойчивого туризма и развития культурного наследия в Узбекистане, анализируются существующие проблемы и предлагаются пути их решения. Основное внимание уделено сохранению культурных памятников, вовлечению местного населения и обеспечению экологической устойчивости.

Ключевые слова: устойчивый туризм, культурное наследие, экология, местное сообщество, исторические памятники.

Abstract. This article discusses the prospects for sustainable tourism and the development of cultural heritage in Uzbekistan. It analyzes existing problems and suggests possible solutions. The paper highlights the importance of preserving historical sites, engaging local communities, and ensuring ecological sustainability.

Keywords: sustainable tourism, cultural heritage, ecology, local community, historical monuments.

KIRISH VA DOLZARBLIGI

O‘zbekiston boy tarixiy me`ros va betakror madaniyatga ega davlat sifatida xalqaro turizm sohasida katta salohiyatga ega. Buxoro, Samarqand, Xiva kabi shaharlardagi madaniy obidalar UNESCOning Butunjahon me`rosi ro‘yxatiga kiritilgan. Ushbu shaharlarda joylashgan tarixiy yodgorliklar, masjidlar, madrasalar va qadimiy bozorlar har yili minglab sayyohlarni jalb etadi. Turizm sohasi nafaqat mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, balki milliy o‘zlikni saqlash, xalqaro imijni mustahkamlash va aholi bandligini oshirish kabi ko‘plab ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarni bajaradi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston hukumati tomonidan turizmni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilib, viza tizimi soddalashtirildi, yangi mehmonxonalar, yo‘llar va infratuzilma obyektlari qurilmoqda. Shu bilan birga, bu rivojlanishning

ISSN 3030-3907

barqarorligini ta’minlash, ya’ni ekologik muvozanatga putur yetkazmasdan, madaniy obidalarni saqlab qolgan holda turizmni kengaytirish masalasi dolzarb bo‘lib bormoqda.

Barqaror turizm — bu iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatdan muvozanatli yondashuvni nazarda tutuvchi konsepsiya bo‘lib, u sayyohlik faoliyatidan uzoq muddatli ijobiy natijalar olishga qaratilgan. O‘zbekistonda bu yondashuvni joriy etishda hali ko‘plab to‘siqlar mavjud: obidalarni ta’mirlashda ilmiy yondashuv yetishmasligi, mahalliy aholi ishtirokining sustligi, va ekologik tahdidlarning kuchayib borayotgani shular jumlasidandir [7,-B.11-25].

Turizm sohasi yurtimizda yalpi ichki mahsulot (YaIM) tarkibida muhim o‘rinni egallab borayotgani, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va hududiy tengsizlikni kamaytirish kabi afzalliklarga ham ega. Ayniqsa, chekka hududlarda turizm imkoniyatlarini ishga solish orqali mahalliy iqtisodiyotlarni jonlantirish mumkin. Shu bilan birga, muvozanatli yondashuvsiz olib borilgan turistik faoliyat atrof-muhitga zarar yetkazishi, madaniy me’ros obidalarining yemirilishiga olib kelishi mumkin [1,-B.41-57]. Shu sababli, ushbu maqolada O‘zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirishning nazariy asoslari, dolzarb muammolar, ilg‘or xalqaro tajribalar va ularni O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqola yakunida mavjud muammolarni bartaraf etish bo‘yicha aniq va ilmiy asoslangan tavsiyalar beriladi.

METODLAR VA O‘RGANILISH DARAJASI

O‘zbekistonda turizm sohasi strategik rivojlanish yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Davlat tomonidan ushbu sohani qo‘llab-quvvatlashga katta e’tibor qaratilmoqda. Xususan, 2016-yildan boshlab “Turizmni rivojlantirish bo‘yicha davlat dasturlari” qabul qilinib, sohaning institutsional va infratuzilmaviy asoslari mustahkamlanmoqda. 2023-yilda mamlakatga kelgan xorijiy turistlar soni 6 milliondan oshdi, bu esa turizmning milliy iqtisodiyotdagi ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatadi [2,-B.45-60].

Shu bilan birga, bu rivojlanish barqarorlik tamoyillari asosida olib borilmasa, tarixiy obidalar va ekologik muhitga jiddiy zarar yetishi mumkin. Masalan, Samarqand va Buxoro kabi shaharlarda turistlar oqimi ortib borayotgani madaniy obidalarni ekspluatatsiya qilish xavfini kuchaytirmoqda. Mahalliy aholi ishtirokisiz olib borilayotgan turistik faoliyat esa ijtimoiy tengsizlik va madaniy begonalashuvga olib kelishi mumkin [3,-B.73-88]. Shuningdek, ekologik muvozanat buzilishi, chiqindilarni boshqarish tizimining zaifligi, suv resurslariga ortiqcha yuklama kabi muammolar barqaror rivojlanish uchun jiddiy to‘siqlardir. Madaniy me`rosni asrash va uni turizm bilan uyg‘unlashtirish masalasi hozirgi zamonda eng dolzarb mavzulardan biri bo‘lib qolmoqda. Ayni vaqtda xalqaro

ISSN 3030-3907

tajribalar, jumladan, UNESCO, Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) va Jahon banki tomonidan ilgari surilgan konsepsiyalar asosida turizmni mahalliy hamjamiyatlar bilan uyg‘un holda, ekologik xavfsizlik va madaniy identitetni saqlagan holda rivojlantirishga e’tibor kuchaymoqda [7,-B.11-25]. Shu sababli, O‘zbekistonda turizm va madaniy merosni birgalikda rivojlantirish masalasi o‘z vaqtida o‘rganilishi va ilmiy asosda hal qilinishi zarurdir.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

O‘zbekistonda barqaror turizm va madaniy me`rosni rivojlantirish borasidagi tajribani o‘rganish uchun bir nechta hududiy misollar tahlil qilindi. Jumladan, Buxoro, Samarqand va Xiva kabi shaharlarda amalga oshirilayotgan loyihalar asosida quyidagi jihatlar o‘rganildi:

1. Samarqanddagi “Silk Road” turizm markazi – bu loyiha xalqaro sayyohlarni jalb qilish maqsadida barpo etilgan zamonaviy kompleks bo‘lib, unda qadimiy obidalar va zamonaviy infratuzilma uyg‘unlashtirilgan. Bu markaz orqali turizm hajmi oshgan bo‘lsa-da, ayrim mutaxassislar ekologik yuklama va suv resurslariga bosim ortayotganini ta’kidlashmoqda [4,-B.34-42].

2. Xivadagi Ichan-Qal’a majmuasi – UNESCO ro‘yxatiga kiritilgan bu hududda mehmonxona va savdo nuqtalarining ortiqcha zichligi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu bilan birga, mahalliy aholi o‘z an’anaviy hayot tarzini o‘zgartirishga majbur bo‘layotgani qayd etiladi [8,-B.64-79].

3. Buxoroda barqaror mehmonxona konsepsiyalari – bu yondashuvda energiya tejamkorlik, chiqindilarni qayta ishlash va mahalliy mahsulotlardan foydalanish bo‘yicha ijobiy natijalar kuzatilgan. Shu tarzda barqarorlik tamoyillarining real qo‘llanilishi namoyon bo‘ldi [5,-B.19-36].

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, ayrim loyihalarda barqarorlik tamoyillariga rioya qilinayotgan bo‘lsa-da, bu yondashuv hali butun sektor miqyosida tizimlashtirilmagan.

XULOSA

O‘zbekistonda barqaror turizm va madaniy me’rosni rivojlantirish dolzarb masala bo‘lib, mamlakatning iqtisodiy o‘sishi, ekologik barqarorlik, ijtimoiy barobarlik va madaniy o‘zlikni asrash bilan chambarchas bog‘liqdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, O‘zbekiston boy tarixiy va madaniy me’rosga ega bo‘lishiga qaramay, barqaror turizmni rivojlantirishda muayyan muammolarga duch kelmoqda. Bularga infratuzilma yetishmovchiligi, raqamli texnologiyalarning cheklangan qo‘llanilishi, mahalliy aholi ishtirokining sustligi, ekologik xavflar va ilmiy asoslangan boshqaruv mexanizmlarining zaifligi kiradi.

Shu bilan birga, mamlakatda olib borilayotgan davlat siyosati, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik, ekoturizm va madaniy yo‘nalishdagi tashabbuslar,

ISSN 3030-3907

mahalliy jamoalarning jalb qilinishi barqaror turizmning rivojlanishi uchun muhim poydevor bo‘lib xizmat qilmoqda. Xususan, “Silk Road” brendi ostida olib borilayotgan targ‘ibot ishlari, UNESCO bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan loyiha va dasturlar O‘zbekistonning turistik salohiyatini xalqaro miqyosda kengaytirmoqda.

Kelgusida quyidagi yo‘nalishlarda kompleks choralar ko‘rilishi zarur:

1. Mahalliy jamoalarni turizmga jalb qilish – aholining turizm faoliyatidagi ishtiroki nafaqat daromad manbai, balki madaniy me’rosni asrashga xizmat qiladi.

2. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish – mobil ilovalar, virtual sayohatlar, interaktiv xaritalar orqali sayyohlar oqimini boshqarish va me’ros obyektlarini himoyalash mumkin.

3. Barqarorlik mezonlarini turizm siyosatiga integratsiyalash – ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni hisobga olgan holatda rejalashtirish va monitoring qilish mexanizmlarini yaratish lozim.

4. Kadrlar salohiyatini oshirish – turizm sohasi uchun malakali, xorijiy tillarni biladigan, madaniy hamda ekologik savodxon kadrlarga ehtiyoj ortib bormoqda.

5. Xalqaro tajribalardan samarali foydalanish – barqaror turizmda ilg‘or amaliyotlarni O‘zbekistonga moslashtirish orqali sohaga innovatsiyalarni jalb qilish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda barqaror turizm va madaniy merosni rivojlantirish masalasi faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy va madaniy ustuvorlik hamdir. Unga kompleks, tizimli va barqaror yondashuv zarur. Bu borada davlat, jamiyat, tadbirkorlar va ilmiy doiralar o‘rtasidagi hamkorlik mustahkam bo‘lishi barqaror turizm kelajagining kafolati bo‘la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Beknazarov, O. (2023). Sustainable tourism and heritage preservation in Central Asia. Tashkent: Forum Press. 41–57.
2. Jeong, H., Park, S., & Karimov, M. (2023). Tourism Development in Uzbekistan: Trends and Challenges. Asian Journal of Sustainable Tourism, 8(2), 45–60.
3. Shoyimardonqulova, N. (2023). Turistik faoliyatda madaniy me’rosni asrash masalalari. O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti. 73–88.
4. Turaev, N. (2023). Samarqandda barqaror turizm infratuzilmasini shakllantirish tajribasi. Barqaror Rivojlanish Jurnali, 5(1), 34–42.
5. UNDP. (2022). Green Tourism Practices in Uzbekistan: Policy and Local Implementation. United Nations Development Programme Uzbekistan. 19–36.

ISSN 3030-3907

6. UNESCO. (2021). Preserving Cultural Heritage Through Sustainable Tourism: Case of Uzbekistan. Paris: UNESCO Publishing. 28–44.
7. World Bank. (2018). Sustainable Tourism Development Project: Uzbekistan Case Study. Washington, DC: The World Bank Group. 11–25.
8. Yuldashev, R. (2022). Xiva Ichan-Qal'asida turizm va ijtimoiy muhit o'zgarishlari. Toshkent: Ma'naviyat. 64–79.

ISSN 3030-3907